

Ote: Maakuntahallitus 15.03.2021 § 42 Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle ja ympäristöministeriölle työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

42 § Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle ja ympäristöministeriölle työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi 1

42 § LAUSUNTO OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE JA
YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE TYÖRYHMÄN EHDOTUKSESTA
ARKKITEHTUURIPOLIITTISEKSI OHJELMAKSI

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö ovat lähettäneet Pirkanmaan liitolle 29.1.2021 lausuntopyynnön työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi. Lausunto pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuun lausuntopyyntöön. Lausunnon voi antaa ajalla 1.2.-15.3.2021. Pirkanmaan liiton lausunto annetaan maakuntahallituksen kokouspäätöksellä 15.3.2021, jonka jälkeen lausuntoteksti siirretään lausuntopalvelu.fi:n sivustolle.

Lausunnonantajia pyydetään antamaan yleisiä kommentteja sekä kommentteja työryhmän tekemistä toimenpide-ehdotuksista. Toimenpiteiden osalta pyydetään kommentteja erityisesti niiden merkittävydestä ja toteuttamiskelpoisuudesta. Lisäksi lausunnonantajat voivat ilmaista valmiutensa osallistua tietyn toimenpiteen toteuttamiseen.

Suomen ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistumisesta on kulunut yli 20 vuotta. Ohjelmassa asetettiin tavoitteet eritoten arkkitehtuuria edistäville julkisen vallan toimenpiteille. Ohjelmatyö on viime vuosina edennyt paikallisella tasolla, mutta valtakunnallisen tason arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa ei Suomessa ole vuoden 1998 jälkeen päivitetty. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön asettaman työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi Suomelle. Työssä otetaan huomioon tulevaisuuteen vaikuttavat muutokset, niiden vaikutukset rakennettuun ympäristöön sekä kirjataan tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla on mahdollisuudet parantaa elinympäristön laatua arkkitehtuurin avulla. Ohjelmaehdotuksen tavoitetila on asetettu vuoteen 2035.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteet

"Työryhmän tehtävänä on laatia esitys Suomen arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi sekä sen keskeisiksi tavoitteiksi ja toimenpiteiksi ottaen huomioon edellisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman jälkeen tapahtunut kehitys, tulevaisuuteen vaikuttavat muutosvoimat ja muutosvauhdin nopeutuminen sekä mahdollisuudet arkkitehtuurin keinoin ratkoa yhteiskunnallisia haasteita." – Asettamispäätös arkkitehtuuripoliittista ohjelmaehdotusta laativalle työryhmälle 26.4.2019

Rakennettuun ympäristöön vaikuttaa monia muutosvoimia. Näihin kuuluvat mm. ilmastonmuutokseen ja luonnonvarojen ylikulutukseen liittyvä siirtymä vähähiiliseen rakentamiseen ja kiertotalouteen, väestön ikääntymiseen liittyvät asuin- ja palvelurakentamisen tarpeet, kaupungistumiskehityksestä aiheutuva erilainen aluekehitys sekä rakennuskannan terveellisyyteen liittyvät haasteet. Myös uudet teknologiat, digitalisaatio ja kansainvälistyminen muuttavat voimakkaasti perinteisiä toimialoja. Lisäksi suomalainen luonto, kulttuuriperintö ja arkkitehtuuri ovat vahvan matkailukiinnostuksen kohteena sekä terveyden ja virkistyksen lähteenä. Muuttuvassa toimintaympäristössä yhteiskunnallisena tavoitteena on säilyttää ja parantaa elinympäristön laatua Suomessa kestäväällä tavalla.

Valmistelu

Työryhmän asettamista edelsi esiselvitys arkkitehtuuripolitiikan uudistamisen suuntaviivoista (v.2017). Esiselvitys suositti, että uusi ohjelma laadittaisiin laajapohjaisesti ja että valmistelussa tulisi olla mukana ainakin opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö sekä ministeriöiden alaisia virastoja ja erilaisia sidosryhmiä. Työ uuden

arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamiseksi käynnistyi toukokuussa 2019. Työryhmän puheenjohtajisto koostui opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ympäristöministeriön edustajista. Työryhmään kutsuttiin 21 varsinaista jäsentä, jotka edustavat rakennetun ympäristön osaamista laaja-alaisesti. Ohjelmaehdotusta valmistelleen työryhmän työskentely koostui työryhmän kokousten lisäksi laajemmista työpajoista ja asiantuntijaluennoista. Työryhmä otti esityksessään huomioon muut samaan aikaan käynnissä olevat rakennettuun ympäristöön vaikuttavat uudistukset kuten maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen sekä selvitykset muiden maiden vastaavista ohjelmista.

Työryhmän ehdotus uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi on luovutettu tammikuussa 2021.

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman (Apoli 2020) sisältö

Ohjelmaehdotus käsittelee viittä pääteemaa, jotka ovat ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja osallisuus, talous ja kansainvälisyys, merkitys ja identiteetti sekä koulutus ja tutkimus. Globaalien kysymysten, kuten ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen ylikulutuksen, ohella on paneuduttu Suomelle ominaisiin tekijöihin, kuten väestön ikääntymiseen, aluekehitykseen ja kulttuuriperintöön. Valmistelutyössä on tarkasteltu, miten suomalainen arkkitehtuuri ja rakennettu ympäristö vastaavat suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Ilmastonmuutos, väestön ikääntyminen, kaupungistuminen, uudet teknologiat ja kansainvälistyminen haastavat, mutta niissä nähdään myös mahdollisuuksia. Megatrendit digitalisaatiosta kansainvälisyyden kasvuun nähdään sekä toimialaa sisäisesti muuttavina että laajemmin ihmisten elämäntapoja ja -toiveita moninaistavina voimina.

Rakennetun ympäristön hyvä suunnittelu tukee elinvoimaisuutta, sosiaalista yhdenvertaisuutta ja monimuotoistuvia elämäntapoja niin kasvavissa kaupungeissa kuin maaseuduilla. Ohjelmalla halutaan muun muassa lisätä rakennusten joustavaa käyttöä, luoda kriteerit asunorakentamisen laadulle sekä vahvistaa Suomen vetovoimaa arkkitehtuurimatkailumaana. Ehdotuksessa tuodaan myös esiin, miten kehittää asukkaiden osallistumista kaavoitus- ja suunnitteluprosesseihin.

Ohjelmaehdotuksen johdantotekstissä todetaan, että *"Apoli 2020 ei aseta lakeja eikä luo uusia säännöksiä rakennetun ympäristön toimialalle. Sen sijaan se näyttää suuntia kaikille niille, jotka vaikuttavat suomalaisen arkkitehtuurin ja rakentamisen kenttään: se määrittelee, mitä haasteita tulisi ratkaista, ehdottaa, millä toimenpiteillä voidaan parhaiten onnistua, ja esittää, millä tavoin alan toimintakykyä varmistetaan."*

Maakunta-arkkitehti Djupsjöbacka:

Suomen eri alueilla ja kunnissa on tehty työtä rakennetun ympäristön vaalimiseksi ja täydennysrakentamisen ohjaamiseksi. Tätä työtä ohjaamaan ja tukemaan kunnissa on laadittu erilaisia ohjelmia ja suunnitelmia, mm. kulttuuriympäristöohjelmia ja arkkitehtuuripoliittisia ohjelmia, jotka osaltaan ovat tukeutuneet valtioneuvoston rakennusperintöstrategiaan ja Suomen arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan. Pirkanmaalla laadittu "Pirkanmaan alueellinen kulttuuriympäristöohjelma" (v.2002) kuvasi maakunnan rakennuskulttuurin, maiseman ja kulttuurimaiseman historiallisia taustoja, ominaispiirteitä ja arvoja. Sen tavoitteena oli lisätä kulttuuriympäristötietoutta sekä selkiyttää kaavoituksessa, rakentamisessa ja muun ympäristön hoidon kehittämisessä tarvittavia perustietoja. Pirkanmaan arvokkaita kulttuuriympäristöjä on sittemmin tarkasteltu yhdeksässä maakuntakaavoitustyötä tukeneessa taustaselvityksessä,

joiden pohjalta on laadittu myös Pirkanmaan maakuntakaavan 2040 kulttuuriympäristöihin liittyvät kaavamerkinnot.

Ympäristöministeriö teetti vuonna 2011 seurantaselvityksen siitä, millaisia kokemuksia laadittujen kulttuuriympäristö- ja arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien toteuttamisesta on saatu (*"Kokemuksia kulttuuriympäristö- ja arkkitehtuuripoliittisista ohjelmista"* <https://archinfo.fi/2014/01/arkkitehtuuripoliitiikan-seuranta/>). Selvitystyössä todettiin, että valtakunnallinen arkkitehtipoliittinen ohjelma on koettu tärkeänä kantaisänä kunnallisille ohjelmille. Ohjelmat ovat tuoneet hyviä tuloksia kunnissa, kuten yhteistyötä hallintokuntien välillä sekä tiedonkulun lisääntymistä. Tärkeäksi nähtiin, että ohjelmissa määritellyt tavoitteet eivät jäisi pelkästään sanoiksi. Lisäksi jo tuolloin tunnistettiin, että tulevassa valtakunnallisessa ohjelmatyön päivityksessä voisi esiin nostettavina teemoina olla mm. energiatehokkuus ja ilmastonmuutos sekä niiden suhde arkkitehtuuriin ja kulttuuriympäristöihin. Energiatehokkuuden ja korjausrakentamisen tulisi asettua ohjelmatasolla tasavertaiseen asemaan arkkitehtuuriin ja hyvän rakentamisen laadun rinnalle. Oleelliseksi koettiin, että korjaaminen ja täydentäminen suhteutetaan ja sovitetaan olemassa olevaan.

Liitteet: Ote: Kohti kestäväää arkkitehtuuria, ehdotus arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi (Apoli 2020) / Luku I. Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus (s.12-16)

Ehdotukseen voi kokonaisuudessaan tutustua Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman hankesivulla <https://minedu.fi/arkkitehtuuripoliittinen-ohjelma>

Apoli 2020 -ohjelmaehdotus löytyy myös suoraan linkistä:
https://archinfo.fi/wp-content/uploads/2021/01/Apoli2020_ohjelmaehdotus.pdf

Päätösesitys. Maakuntajohtaja Halme:

Maakuntahallitus päättää

esittää lausuntonaan opetus- ja kulttuuriministeriölle ja ympäristöministeriölle ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi seuraavaa:

Pirkanmaan liitto antaa lausunnon, joka on jaoteltu lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti.

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

Edellisen valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantaselvityksessä todettiin, että ohjelma oli koettu tärkeänä kantaisänä kunnallisille ohjelmille, jotka puolestaan omalta osaltaan ovat mm. edistäneet yhteistyötä hallintokuntien välillä sekä lisänneet tiedonkulkua. Tarve päivittää merkitykselliseksi koettua ohjelmaa on kuitenkin ilmeinen, jotta ajassa liikkuviin ilmiöihin ja haasteisiin voidaan myös tällä arvosektorilla vastata. Pirkanmaan liitto katsookin, että tähän tehtävään nyt laadittu Apoli 2020 -ohjelmaehdotus vastaa erittäin hyvin.

Ohjelmaehdotuksessa esitettyjen viiden pääteeman tavoitetilakuvaukset avaavat hyvällä ja ymmärrettävällä tavalla ajan haasteet ja syvämerkitykselliset sisällöt, joihin arkkitehtuuripoliittisella ohjelmalla tähdätään. Tärkeää on, että nyt laadittavassa valtakunnallisessa ohjelmatyössä päästään yhteisymmärryksen strategisista suurista linjauksista, joiden toteuttamista ja merkitystä voidaan yksityiskohtaisemmin pohtia ja soveltaa alue- ja paikallistasolla. Siksi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman lopullisessa muotoilussa olisi tarkoituksenmukaista korostaa ohjelmatyön päätavoitteita ja nostaa myös toimenpidetasolla tarkastelukorkeutta niin, että erityisesti systeemisiä muutoksia palvelevien toimenpiteiden merkitys nousisi vahvasti esille.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Aikaisemmin laaditussa seurantaselvityksessä tunnistettiin tärkeinä tulevana teemoina mm. energiatehokkuus ja ilmastonmuutos sekä niiden suhde arkkitehtuuriin ja kulttuuriympäristöihin. Nyt laaditussa arkkitehtuuripoliittisen ohjelman päivityksessä on ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus nostettu tarkastelu- ja tavoitekokonaisuuksien joukossa Apoli 2020-ohjelman ensimmäiseen lukuun. Pirkanmaan liitto näkee tärkeänä, että tavoitteistossa juuri ilmastokysymyksiin liittyvät tavoitteet on nähty ensisijaisina. Pirkanmaa hyväksyttiin marraskuussa 2019 ensimmäisten maakuntien joukossa mukaan valtakunnalliseen hiilineutraaliutta tavoittelevien kuntien ja maakuntien HINKU-verkostoon. Pirkanmaa on sitoutunut useiden maakunnan kuntien tavoin täyttämään Suomen ympäristökeskuksen hiilineutraaleille kunnille ja maakunnille asettamat päästövähennystavoitteet ja kriteerit. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi tulee hyödyntää erilaisia toimia ja keinoja, ja tätä keinovalikoimaa myös Apoli 2020-ohjelmassa esitetyt toimenpide-ehdotukset osaltaan täydentävät.

Ohjelmassa todetaan, että maankäytöllä ja rakentamisella on keskeinen rooli ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa sekä biodiversiteetin säilyttämisessä. Vuoteen 2035 ulottuvan tavoitetilan saavuttamisessa kestävän ja vähähiilisen rakentamisen merkitys korostuu. Kestävän ympäristön edellytyksenä on, että rakennetussa ympäristössä ensisijaisesti hyödynnetään, korjataan ja kehitetään olemassa olevia rakennuksia, toissijaisesti täydennys- ja lisärakennetaan, ja vasta viimeisenä vaihtoehtona rakennetaan uutta. Pirkanmaan liiton näkemyksen mukaan ohjelmaehdotuksessa esitetyt toimenpiteet rakennusten ekologisen kestävyuden ja joustavan käytön, kaavoituksen ilmasto- ja monimuotoisuusnäkökulman sekä kiertotalousajattelun edistämiseksi tukevat hyvin hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamista.

Pirkanmaalle ollaan laatimassa Suomen ensimmäistä alueellista biodiversiteettiohjelmaa. Luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa on todettu keskeiseksi tunnistaa systeemitason ja laajojen kokonaisuuksien muodostama kokonaisuus yksittäisten suojelukohteiden ohella. Pirkanmaan liitto on ilahtunut, että luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on tunnistettu osana hyvää elinympäristöä. Luonto on myös osa rakennettua ympäristöä ja kaupunkiluonto on merkittävä osa luonnon monimuotoisuutta.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Ohjelmaehdotuksessa todetaan, että avoin ja vuorovaikutteinen suunnittelukulttuuri tukee jokaisen mahdollisuuksia osallistua oman elinympäristönsä kehittämiseen. Pirkanmaan liitto on omassa toiminnassaan pyrkinyt edistämään suunnittelun ja kehittämisen vuorovaikutteisuutta, osallistamalla ja joukkouttamalla maakunnan eri toimijoita ja sidosryhmiä erilaisissa hanke- ja työryhmissä, työpajoissa ja seminaareissa. Digitaalisin menetelmin tapahtuva aktiivinen tiedottaminen on tunnistettu myös Pirkanmaan liitossa tärkeänä tiedonkulun edistäjänä. Lisäksi paikkatietoon perustuvan aineiston hyödyntämisen ja jakamisen merkitys sekä suunnittelussa että tiedonjaossa on kasvanut, ja tähän kehitystyöhön halutaan myös Pirkanmaalla tulevaisuudessa panostaa. Liitto näkee, että toimenpide-ehdotukset digitalisuuden ja paikkatiedon hyödyntämisen edistämiseksi ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Pirkanmaan liitto näkee alueiden elinvoimaisuuden vahvistamisen ja ominaispiirteiden ymmärtämisen kannalta merkityksellisinä ne toimenpiteet, joilla Suomen vetovoimaa myös arkkitehtuurimatkailumaana kehitetään, esimerkiksi arkkitehtuuria koskevan tiedon saatavuutta vahvistamalla ja digitaalisia alustoja

kehittämällä. Lisäksi Pirkanmaan liitto pitää hyvänä, että ohjelmassa on tunnistettu nousevien markkina-alueiden mahdollisuudet osana arkkitehtuurivientä.

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Pirkanmaan liitto näkee tärkeänä kokonaisvaltaisen ja läpileikkaavan kulttuuriympäristön arvostuksen kasvattamisen. Tätä osaltaan tukee Apoli-ohjelman toimenpide-ehdotus, jolla pyritään vahvistamaan modernin rakennusperinnön arvostusta ja lisäämään ennakoivaa rakennussuojelua. Hyvinä välineinä tavoitteeseen pääsemiseksi toimii se, että tarjotaan rakennusten omistajille tietoa ja kehitetään taloudellisia kannustimia, jotta omistajat huolehtisivat rakennuksistaan mahdollisimman hyvin. Näihin tekijöihin on hyvä tulevaisuudessa panostaa.

Merkityksen ja identiteetin alta löytyy ohjelman ainoa maakuntien liitoille osoitettu toimenpide-ehdotus. Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutuksiin paikallisen identiteetin vahvistumisessa nähdään maakunnilla rooli lisäämällä kuntien, yritysten, muiden yhteisöjen ja asukkaiden ymmärrystä paikallisidentiteetin ja kulttuuriympäristön merkityksestä sekä vahvistamalla eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten ympäristönlukutaitoa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Pirkanmaan liitto pitää tavoitetta tärkeänä ja toivoo, että jatkossa kehitetään yhteistyössä hyviä käytännön toimintatapoja, joilla tätä voidaan edistää.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Ohjelman toimenpide-ehdotuksessa esitetään, että kestävä suunnittelu ja rakentaminen nostetaan alan koulutuksen läpäiseväksi periaatteeksi. Tätä edistetään mm. vahvistamalla arkkitehtuurikoulutuksen kestävästä rakentamisen opintokokonaisuuksia ja tutkimustyötä. Myös rakennus- ja taideteollisuusalojen ammatillisissa tutkinnoissa pyritään vahvistamaan kiertotalouden, kestävästä kehityksen ja perinteisten rakentamismenetelmien osaamista. Pirkanmaan liitto näkee tärkeänä, että koulutuksen kehittämisessä otettaisiin läpileikkaavasti huomioon kaikki rakentamis- ja ympäristösektorin toimijat ja näihin aloihin liittyvät koulutuskokonaisuudet.

Päätös. Päätösesitys hyväksyttiin.

Lisätietoja: Suunnittelujohtaja Ruut-Maaria Rissanen p. 044 422 2264
ruut-maaria.rissanen@pirkanmaa.fi